



Uitvoeringsprogramma Biobased Economy Ooststellingwerf 2016-2020

Conceptversie 3.5, 19 augustus 2016



Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Algemeen.....	3
1.2	Procesgerichte aanpak	3
1.3	Opbouw	4
2	Agro & Food.....	5
2.1	Instandhouding en verbetering bodemkwaliteit	5
2.2	Gebruik reststromen voor biobased producten.....	8
2.3	Verbouw ten behoeve van duurzame materialen	11
2.4	Versterking biologische landbouw	13
3	Bouw & Materiaaltoepassingen.....	15
3.1	Toepassing in gemeentelijke projecten.....	15
3.2	Introduceren van de ketenbenadering	18
3.3	Informatievoorziening biobased materials	22
4	Recreatie en toerisme	24
4.1	Kennisontsluiting voor de recreatieve sector	24
4.2	Biobased accommodaties.....	26
4.3	Informatie en educatie voor recreanten.....	29
5	Uitvoering en monitoring	32
5.1	Aansturing programma	32
5.2	Uitvoeringskosten.....	32
5.3	Monitoringcyclus	32
Bijlage 1	Lijst geïnterviewde organisaties	33



September 2016

De economie verandert in hoog tempo. Oude businessmodellen worden vernieuwd of aan de kant gezet. Nieuwe businessmodellen worden omarmd. Waar het gaat om bijvoorbeeld ICT toepassingen, het gebruik van Big Data, 3D printen, biochemie en nieuwe woon- en werk concepten speelt niet alleen de jonge generatie ondernemers een belangrijke rol. Ook bestaande bedrijven innoveren en vinden zichzelf opnieuw uit. De biobased economy is één van de onderwerpen waarop de laatste jaren vernieuwing plaatsvindt. Veel initiatieven zijn echter sectoraal en productgericht. Overheden, bedrijfsleven en onderwijs zijn allen op zoek naar manieren om de principes van de biobased economy in de dagelijkse praktijk toe te passen en te integreren in een meer duurzame wijze van samen wonen, werken en recreëren.

De gemeente Ooststellingwerf heeft de handschoen opgepakt en wil samen met haar bedrijven, inwoners, buurgemeenten, de provincie, onderwijsinstellingen uit de regio en andere stakeholders een paradigmaverandering in gang zetten. Uitgaand van de kracht van de regio waarin natuur, landschap, bodem en recreatie een belangrijke rol spelen. Sterk gericht op niet praten maar doen en het op korte termijn realiseren van duurzame veranderingen die ook kunnen dienen als aanjager voor de economie.

Op 16 februari 2016 heeft de gemeenteraad van Ooststellingwerf de Beleidsvisie Biobased Economy Ooststellingwerf aangenomen. Deze visie biedt vergezichten naar hoe de gemeente een duurzame toekomst wil bereiken, maar biedt ook concrete handvatten met welke gerichte stappen deze toekomst dichterbij kan komen. Om deze visie ten uitvoer te brengen is dit Uitvoeringsprogramma opgesteld.



1.2 Procesgerichte aanpak

In dit Uitvoeringsprogramma worden de beleidslijnen van de 3 sectoren van de Beeldvisie Biobased Economy, **Agro & Food, Bouw & Materiaaltoepassingen** en **Recreatie & Toerisme**, uitgewerkt in uitvoeringsgerichte acties voor een periode van 4 jaar. In aanvulling op de

Beleidsvisie is het aspect materiaaltoepassingen aan het onderdeel Bouw toegevoegd, om zodoende ook niet-bouwbedrijven bij de biobased economy te betrekken.

De gemeente kan de stapsgewijze verandering naar een meer duurzame economie niet alleen tot stand brengen. Om deze reden zijn de laatste 5 maanden met ongeveer 40 bedrijven uit Ooststellingwerf die werken binnen de drie genoemde sectoren, gesprekken gevoerd. Samen met deze bedrijven, maar ook met brancheverenigingen en onderwijsinstellingen, is uitvoerig gesproken over wat deze bedrijven bezig houdt, of men een bijdrage wil leveren aan de biobased economy, de wijze waarop acties de komende jaren vorm kunnen worden gegeven en hoe deze in samenhang kunnen worden uitgevoerd. Daarbij zijn locaties besproken voor pilots en bedrijven en onderwijsinstellingen gezocht die mee willen werken aan de verdere introductie van de biobased economy binnen onze gemeente. En last but not least is er een inzicht verkregen in de benodigde uitvoeringsbudgetten en de wijze van financiering ervan. Het enthousiasme in alle gesprekken geeft energie en inspiratie om de in dit programma geformuleerde acties gezamenlijk met verve op te pakken.

1.3 Opbouw

In de volgende hoofdstukken komen achtereenvolgens de sectoren Agro & Food (hoofdstuk 2), Bouw & Materiaaltoepassingen (hoofdstuk 3) en Recreatie en Toerisme (hoofdstuk 4) aan bod.

In ieder hoofdstuk worden de in de Beleidsvisie geformuleerde beleidslijnen één voor één doorvertaald in acties. Bij deze acties wordt allereerst ingezet op de periode 2016-2017. Verschillende acties zullen in de jaren erna worden opgepakt.

Bij de acties wordt naast een omschrijving, aangegeven wie verantwoordelijk wordt voor de uitvoering, wie er bij betrokken worden en wat de benodigde kosten zijn om tot uitvoering van deze acties te

komen. Hierbij wordt tevens aangegeven wat de eventuele bijdrage van de gemeente is.



2 Agro & Food

2.1 Instandhouding en verbetering bodemkwaliteit

Beschrijving

Om de biobased economy duurzaam te kunnen bedrijven is een blijvend goede bodemkwaliteit, een natuurlijk gezonde bodem, noodzakelijk. We zijn van onze bodem afhankelijk voor het verkrijgen van voedsel, maar ook voor de verbouw van gewassen die kunnen worden verwerkt tot biobased producten. De gemeente Ooststellingwerf beschikt over een goede uitgangssituatie voor deze gezonde bodemkwaliteit en wil deze waar mogelijk behouden en duurzaam in stand houden. Hiervoor is onderzoek nodig waarin bedrijven en onderwijsinstellingen de krachten bundelen. Het voornemen is om dit te doen met behulp van een Kenniscentrum Bodem. In dit Kenniscentrum, dat bij voorkeur deel uit gaat maken van het Ecommunity Center, zie ook actie B4, doen onderwijsinstellingen op MBO en HBO niveau samen met bedrijven uit de gemeente en samen met andere kennisintensieve bedrijven uit Noord Nederland, praktijkproeven en voeren toegepast onderzoek uit naar bodemverbetering. Hiertoe zal een Lectoraat ingesteld worden dat zal worden ingevuld door Hogeschool Van Hall Larenstein. De Lector zal het Ecommunity Center op Ecommunitypark als uitvalsbasis krijgen. Behalve het onderwerp bodem, zal het lectoraat ook nadrukkelijk aandacht gaan besteden aan voedselkwaliteit.

Naast bedrijven uit Ooststellingwerf, zoals Ecostyle, zal met een breed consortium van bedrijven gewerkt gaan worden aan de invulling van het lectoraat en de onderzoeken.

Speciale aandacht wordt ook besteed aan de combinatie van duurzaam bosbeheer in combinatie met de duurzame verbouw van groenten en andere producten.



Doelstelling 2020

Een actief kennisnetwerk van bedrijven en onderwijsinstellingen dat mede door middel van het Kenniscentrum Bodem een koplopperspositie in Noord Nederland inneemt op het gebied van kennis over duurzaam bodembeheer en verbetering van de bodem. Bedrijven uit het kennisnetwerk zullen zich bij voorkeur geheel of gedeeltelijk gaan vestigen in Ooststellingwerf.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
AF1	Instellen Kenniscentrum Bodem met een Lectoraat Hogeschool van Hall Larenstein gaat een Lectoraat invullen dat de spil zal gaan vormen in het toekomstige Kenniscentrum Bodem. In dit centrum doen onderwijsinstellingen en bedrijven onderzoek naar bodemverbetering en voedselkwaliteit.	Hogeschool van Hall Larenstein	Ecostyle, Bioclear, HLB, Louis Bolk Instituut, Eaquator, Van Iperen, Wetsus, LTO Noord	Eigen uren van betrokken partijen + kosten Lectoraat	€ 25.000 per jaar gedurende 4 jaar
AF2	Opzetten kennisnetwerk Het Lectoraat en het Kenniscentrum zetten een kennisnetwerk op tussen bedrijfsleven en onderwijsinstellingen. Dit betreft zowel de agrarische sector, de food sector als bedrijven die toeleverend of afnemend zijn van deze sectoren. Het onderwijs op MBO en HBO niveau zal nauw betrokken worden bij het opzetten en vormgeven van dit netwerk.	Hogeschool van Hall Larenstein	MKB Noord Nederland en daarbuiten werkzaam op het gebied van verbetering van bodem en voedselkwaliteit	Eigen uren van bedrijven en onderwijs.	/
AF3	Proef bodemverbetering Door middel van toevoeging van organisch materiaal als afdekking i.c.m. kerende bodembewerking kan de bodemkwaliteit verbeterd worden. Hiervoor wordt een proeflocatie gezocht. Daarnaast zal onderzoek plaats vinden waar organisch materiaal gecomposteerd kan worden.	TCNN	Van Hall Larenstein, Nordwin College, Ecostyle, Staatsbosbeheer, Loonbedrijf De Samenwerking, Akkerbouw Loonbedrijf Graafstra Appelscha, Louis Bolk Instituut, Friese Milieufederatie	> € 50.000	€ 25.000
AF4	Haalbaarheidsonderzoek voedselbos Onderzoek naar de inzet Tamworth varkens ten behoeve van beheer en grondverbetering van gemengde bos en landbouwpercelen, waar tevens verbouw van biologische groente kan plaatsvinden.	Stichting De Woeste Grond	Van Hall Larenstein, Nordwin College	Eigen uren + externe advisering € 25.000	€ 25.000

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
	Een pilotlocatie van 10 hectare is reeds voorhanden.				
AF5	Extensivering landbouwgrond ihkv ruilverkaveling Gagelvenne heeft een model ontworpen waarin bij de verkoop van agrarische bedrijven grond wordt herverkaveld en tegelijkertijd 10% wordt omgevormd tot natuurgebied en/of maatschappelijke doelstellingen worden gerealiseerd. Een volgende stap is het oprichten van een groene grondruil coöperatie (Groene GrondCoöperatie) waarin deze gronden worden ondergebracht. Hierbij wordt de businesscase uitgewerkt en worden de ins- en outs van het op te richten groenfonds bepaald.	Gagelvenne	Van Hall Larenstein	Eigen uren + € 15.000	€ 15.000
AF6	Biodiversiteit in agrarische bedrijfsvoering Meerjarige pilot gedeeltelijk weiland(en) omvormen ten behoeve van het bevorderen van meer biodiversiteit. Hiervan de effecten te monitoren zowel op het gebied van bodemkwaliteit als op het gebied van biodiversiteit, almede de praktische inpassing in de bedrijfsvoering.	Cruydt-Hoeck	Gagelvenne met agrarische bedrijven, Van Hall Larenstein, Nordwin College.	Eigen uren + € 15.000	€ 15.000
AF7	Praktijkproeven met zadenmengsels voor biodiversiteit in het openbaar groen Ontwikkeling van proef- en demovlakken voor praktijkproeven met zadenmengsels. Waarbij gekeken wordt naar de praktische toepasbaarheid, de effecten van zaaidichtheid, moment van zaaien en maaibeheer. Met als doel dat de groenbeheerders in het openbaar groen betere en effectievere bloemenweides kunnen aanleggen en beheren.	Cruydt-Hoeck	Gemeente, Nordwin college, Van Hall Larenstein.	Eigen uren + € 10.000	€ 10.000

2.2 Gebruik reststromen voor biobased producten

Beschrijving

Op dit moment is er nog maar beperkt inzicht in de reststromen die vrijkomen uit de landbouw en bosbouw en in andere biobased materials die beschikbaar zijn voor directe of indirecte toepassing binnen de gemeente.

Er komt bermmaaisel vrij bij het beheer en onderhoud van de gemeente Ooststellingwerf, maar ook veel groenafval bij bijvoorbeeld het onderhoud van het Drents Friese Wold en andere natuurgebieden. Ook komen er reststoffen vrij bij de oogst in de akkerbouw. Deze reststromen kunnen mogelijk een toepassing krijgen in biobased producten, zoals plaatmateriaal of isolatiemateriaal.



In Emmen wordt intensief onderzoek gedaan naar het gebruik van restafval bij de vervaardiging van biobased plastics. Onder andere Stenden Hogeschool speelt hierbij een belangrijke rol. Niet duidelijk is of ook restmaterialen uit de agro en food sector in Ooststellingwerf en omgeving geschikt zijn en in omvang voldoende zijn om efficiënt te kunnen dienen als grondstof voor biobased plastics.

In de agrosector dienen de reststromen hiertoe nauwkeurig in beeld te worden gebracht.

Van de bedrijven in de foodsector in Ooststellingwerf wordt initiatief verwacht om samen met de gemeente de mogelijkheden voor hoogwaardige toepassing te verkennen. Het gebruik van afvalslib hiervoor is een voorbeeld.

In Makkinga worden reststromen gebruikt voor mestvergisting. Bezien moet worden of deze toepassing van restmaterialen een bredere toepassing verdient.

Ten behoeve van de toepassing in de bouw of voor de productie van andere materialen of producten is aanvullend onderzoek nodig. Tegelijkertijd moet waar mogelijk al gestart worden met concrete projecten om door middel van sprekende voorbeelden een mindshift teweeg te brengen. Hierbij moeten we leren van ervaringen die in binnen- en buitenland al zijn opgedaan.

Doelstelling 2020

Compleet inzicht in de mogelijkheden van de toepassing van biobased reststromen in de bouw en andere sectoren, waarbij voor meerdere reststromen nuttige toepassingen zijn gevonden op regionale schaal. Inzicht in de wijze waarop en mate waarin reststromen uit de agro- en food sector gebruikt kunnen worden als grondstof voor de vervaardiging van biobased producten.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
AF8	Inventarisatie afvalstromen agrosector ZO Fryslân Afval vrijkomend uit de agro sector zoals bermmaaisel en reststoffen uit de akkerbouw wordt geïnventariseerd en op toepasbaarheid in biobased producten onderzocht.	Van Hall Larenstein	ABO Ooststellingwerf	Eigen uren onderwijs en agrosector + € 10.000	€ 10.000
AF9	Inventarisatie groenafval Zowel bij de gemeente, staatsbosbeheer en binnen de huishoudens van de gemeente komt veel groenafval vrij. Geïnventariseerd wordt wat de omvang van deze stroom is en wat de mogelijke toepasbaarheid is. Staatsbosbeheer heeft al verschillende duurzame toepassingen. Mogelijkheden voor synergie worden onderzocht.	Van Hall Larenstein, Nordwin College	Staatsbosbeheer, Omrin	Eigen uren	/
AF10	Inventarisatie reststromen foodsector In Oosterwolde zijn enkele grote foodbedrijven aanwezig zoals BRF, Smilde Foods en Kraepelien & Holm. Nuttige toepassingen voor slib en andere reststromen binnen de regio worden in beeld gebracht.	Van Hall Larenstein / Stenden Hogeschool	BRF, Smilde Foods, Kraepelien & Holm, Oenema	Bedrijfs-bijdrage + € 25.000	€ 25.000
AF11	Inventarisatie productiebehoefte bouwsector m.b.t. biobased producten Analyse van de mogelijkheden die er nu al zijn voor biobased producten uit reststromen voor de bouw, prijsanalyse en de mogelijkheden die AF7, AF8 en AF9 opleveren voor productie op regionale schaal.	NHL	Vertegenwoordiging Bouwsector Ooststellingwerf (Dengo, Oenema, Panelen Holland en Buiteveld)	Eigen uren onderwijs en bouwsector	/
AF12	Onderzoek best practices Onderzoek naar succesvolle businesscases in Nederland en erbuiten van het gebruik van reststromen voor het vervaardigen van biobased	Van Hall Larenstein / Stenden Hogeschool / NHL		Eigen uren	/

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
	materialen ten behoeve van toepassing in Ooststellingwerf.				
AF13	Onderzoek haalbaarheid opschaling biovergisting Onderzoek naar de mogelijkheid voor opschaling van biovergisting op regionale schaal in Ooststellingwerf waarbij technische, milieuhygiënische, maatschappelijke en juridische aspecten worden onderzocht op basis van inventarisatie reststromen en businesscase biovergister Makkinga.	Bruunshoge	Van Hall Larenstein,	Eigen uren	/
AF14	Gebruik van kaphout ten behoeve van tuinmeubelen en materialen RCN de Roggeberg laat regelmatig onderhoud uitvoeren op haar terreinen waarbij bruikbaar hout vrijkomt waarvan tuinproducten, zoals banken en hekken kunnen worden gemaakt. Ecowoods heeft interesse in afname van dit hout ten behoeve van haar productie. Onderzocht wordt hoe deze samenwerking kan worden geëffectueerd.	Ecowoods	RCN De Roggeberg, Friesland College	Eigen uren	/

2.3 Verbouw ten behoeve van duurzame materialen

Beschrijving

De regio heeft een inhaalslag te maken waar het gaat om de verbouw van gewassen ten behoeve van de directe productie voor materialen. In andere delen van Nederland wordt al volop geëxperimenteerd met hennep, vlas en olifantsgras. Welke gewassen verbouwd kunnen worden binnen de regio Zuidoost Fryslân moet inzichtelijk worden. Verbouw alleen is echter niet genoeg. Een biobased economy gaat ook uit van regionale zelfvoorziening waar mogelijk. Waar liggen kansen voor de toepassing van deze materialen binnen onze gemeente?



Isolatiemateriaal van hennep

Inzichtelijk moet worden of de bodemsamenstelling geschikt is voor de verbouw van bovengenoemde materialen en op welke wijze deze verbouw kan leiden tot een haalbare businesscase. Van belang hierbij is dat indien mogelijk wordt aangesloten op bestaande initiatieven in Noord Nederland.

Tevens dient inzichtelijk te worden gemaakt wat de afzetmarkt is van deze producten en of gekomen kan worden tot het sluiten van kringlopen door middel van directe verwerking binnen de regio.

Doelstelling 2020

Verbouw van gewassen ten behoeve van de productie van duurzame materialen op ten minste 10 ha binnen de gemeente Ooststellingwerf en haar directe omgeving, waarbij er tevens toepassingen zijn gevonden voor de verwerking van deze materialen op maximaal Noord Nederlandse en waar mogelijk regionale schaal.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
AF15	Inventarisatie teelt kansrijke vezelrijke productiegewassen Op verschillende plaatsen in Nederland worden al volop gewassen geteeld zoals hennep en vlas ten behoeve van de productie van biobased materialen. De bodemgesteldheid en samenstelling wordt onderzocht om inzichtelijk te krijgen of en waar in de regio de bodem geschikt is voor deze verbouw. Hierbij wordt ook gekeken naar mogelijke verdienmodellen van deze verbouw. Ook pilots zoals de kweek van lisdodde in Bûtefjild ten behoeve van o.a. plaatmateriaal worden onderzocht.	Van Hall Larenstein / Nordwin College	ABO Ooststellingwerf, LTO Noord, Friese Milieufederatie, Friesland College	Eigen uren + € 25.000	€ 25.000
AF16	Inventarisatie mogelijkheid verwerking productiegewassen in Oosterwolde en omgeving In navolging op AF15 wordt bij gebleken haalbaarheid in samenwerking met de bouwsector en andere geïnteresseerde partijen onderzocht wat de verwerkingsmogelijkheden voor deze producten zijn in Ooststellingwerf en welke schaal hiervoor idealiter benodigd is. Hierbij worden voorgenomen initiatieven zoals in Heerenveen meegenomen.	Van Hall Larenstein / Nordwin College	Dengo, Panelen Holland, Buiteveld, Oenema	Eigen uren	/

2.4 Versterking biologische landbouw

Beschrijving

Ooststellingwerf heeft met Machandel één van de leidende bedrijven in biologische tuinbouwproducten in Nederland binnen haar grenzen. Toch vindt de teelt van haar producten grotendeels op grote afstand van Ooststellingwerf plaats. Dit terwijl biologische landbouw past binnen de strategie om te komen tot een biobased economy met duurzame en gezonde producten. Daarnaast sluit het aan bij de uitstraling van de gezonde en natuurlijke regio die de toeristisch-recreatieve sector binnen de gemeente nastreeft.

Onderzoek dient plaats te vinden waar binnen onze gemeente, en breder de regio, de bodem geschikt is voor biologische productie. Op dit moment worden op verschillende plekken al Friese Woudbonen geproduceerd. De vraag naar dit product is groter dan de huidige productie, dus hier liggen kansen. Andere mogelijke producten zijn bijvoorbeeld asperges, kapucijners en waspeen.

De omslag naar biologische landbouw waarbij landelijke certificeringsprocedures via SKAL een rol spelen, neemt ongeveer 3 jaar in beslag waarin opbrengsten en hiermee inkomsten onder druk staan. De wijze waarop een mogelijke omslag verantwoord kan plaatsvinden is daarom van belang. Hiervoor moeten ook de afzetmogelijkheden ervan in beeld worden gebracht, evenals de economische rentabiliteit.



Friese Woudbonen

Doelstelling 2020

Verbouw van biologische tuinbouwproducten die voor verwerking worden afgezet binnen de regio en er mede voor zorgen dat de toeristisch-recreatieve sector binnen de gemeente voor 15% gebruik maakt van biologisch geteelde producten.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
AF17	Inventarisatie mogelijkheden verbouw biologische producten Op dit moment worden er binnen de regio woudbonen verbouwd die door Machandel worden afgenomen. De vraag is groter dan het aanbod. Daarnaast kunnen mogelijk andere biologische producten worden verbouwd. De bodemgeschiktheid dient hiervoor te worden onderzocht, evenals de mogelijk afzet aan bijvoorbeeld Machandel of aan streeksupermarkten.	Machandel	Van Hall Larenstein	Eigen uren + € 10.000	€ 10.000
AF18	Inventarisatie meerwaarde en mogelijkheden gebruik van biologische streekproducten in de toeristische sector Verschillende bedrijven, zoals RCN De Roggeberg, hebben aangegeven meerwaarde te zien in de verkoop van biologische streekproducten. Geïnterviewd wordt of deze vraag breed gedragen is en wat de productiemogelijkheden en afzetkanalen zijn binnen de gemeente en breder binnen de regio.	Stenden Hogeschool	RCN DE Roggeberg, Recron, Friesland College	Eigen uren + € 1.500	€ 1.500
AF19	Inventarisatie kosten baten omschakeling naar bio De omschakeling van reguliere landbouw naar gecertificeerde biologische landbouw kost tijd en geld. Wat zijn precies de voorwaarden, de kosten en (op basis van AF17) welke bedrijven hebben interesse?	Gemeente	LTO Noord, ABO Ooststellingwerf, SKAL	Eigen uren	/

3 Bouw & Materiaaltoepassingen

3.1 Toepassing in gemeentelijke projecten

Beschrijving

De gemeente wil nadrukkelijk het voortouw nemen bij de bredere toepassing van biobased producten in de bouw. Hiervoor heeft zij verschillende instrumenten die zij wil gaan toepassen in het kader van haar vergunningverlenende en aanbestedende rol. Hierbij wil zij stimuleren, faciliteren en initiëren en vooral niet belemmerend werken. Uiteindelijk moet dit er wel toe leiden dat bij projecten die in opdracht van de gemeente worden uitgevoerd meer biobased materialen worden gebruikt.

Waar het de markt aan kennis ontbeert wil zij bijspringen met inventarisaties. Waar er bewezen toepassingen zijn zullen deze aan de sector kenbaar worden gemaakt en waar mogelijk zal gekomen worden tot pilots. Eén zo'n pilot waarin de gemeente het voortouw wil nemen is de realisatie van het Ecommunity Center, over en voor de biobased economy, dat zo veel mogelijk zal bestaan uit biobased materialen en dat samen met onderwijsinstellingen en bedrijven uit de regio zal worden ontwikkeld.

In 2018 treedt de nieuwe Omgevingswet in werking. Deze wet impliceert dat er nieuwe omgevingsplannen komen in plaats van bestemmingsplannen. In de omgevingswet kan de gemeente breder sturen op de toepassing van biobased materials bij de ontwikkeling en realisatie van bijvoorbeeld woonwijken. In hoeverre dit instrument hiervoor geschikt is en de wijze waarop dit kan worden toegepast dient te worden onderzocht.



Doelstelling 2020

Het stimuleren van de toepassing van biobased producten in gemeentelijke projecten die in haar opdracht worden uitgevoerd, daar waar er biobased varianten voor handen zijn die van een vergelijkbare kwaliteit en marktconforme prijs zijn. Waar dit door de gemeente wordt gewenst, zullen deze materialen in aanbestedingen en opdrachten worden voorgeschreven.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
B1	Pilot stimulering biobased materialen in vergunningprocedures De gemeente overlegt als bevoegd gezag met initiatiefnemers over vergunningaanvragen inzake bouwprojecten. De gemeente wil onderzoeken of en op welke wijze door haar ambtenaren in het vergunningproces biobased materialen onder de aandacht van initiatiefnemers kunnen worden gebracht, voor zover dit nog niet het geval is.	Gemeente	NHL	Eigen uren	/
B2	Pilot invoering biobased producten in bouw en infra aanbestedingen gemeente De gemeente inventariseert de mogelijkheden die biobased materialen hebben in de door haar uit te schrijven aanbestedingen en opdrachten. Op basis van deze inventarisatie stelt de gemeente een groslijst samen van biobased producten die bij voorkeur toegepast gaan worden in gemeentelijke projecten.	Gemeente	NHL	Eigen uren	/
B3	Verkenning mogelijkheden voorschrijven biobased materialen in nieuwe omgevingswet In 2018 treedt de nieuwe omgevingswet in werking en vervangen omgevingsplannen de huidige bestemmingsplannen. Onderzocht wordt op welke wijze de principes van de biobased economy een plek kunnen krijgen in deze nieuwe omgevingsplannen en op welke wijze de gemeente regels hieromtrent kan en wil vastleggen.	Gemeente	Externe adviseurs, NHL	Eigen uren + € 25.000	€ 25.000

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
B4	Realisatie Ecommunity Center binnen de gemeente De gemeente werkt al bijna 2 jaar aan de voorbereiding van het Ecommunity Center. Inmiddels zijn 5 onderwijspartijen aangehaakt, gaan ten minste 15 bedrijven actief participeren in het concept en ruimten huren in het gebouw en zijn de gesprekken met de provincie Fryslân en de externe financiers in een vergevorderd stadium. De start realisatie is beoogd begin 2017. De voorbereidingen hiervoor zijn in volle gang. De onderwijsinstellingen krijgen de mogelijkheid te participeren in het ontwikkelproces, kunnen kennis inbrengen en kennis halen. Lokale bouwbedrijven zullen eveneens betrokken worden, zowel bij de voorbereiding als bij de uitvoering. Het gebouw gaat gerealiseerd worden op Ecommunitypark. Ten behoeve van de toepassing van gerecyclede materialen in de bouw en interieur van Ecommunity Center zal Omrin worden betrokken.	Gemeente	Provincie Fryslân, onderwijsinstellingen, lokale bouwbedrijven, Omrin, Ecommunitypark en externe financier	€ 3.000.000	€ 1.000.000*
B5	Pilot toepassing leemsteen en/of leem in gemeentelijke projecten Binnen de gemeente is er een grote hoeveelheid leem aanwezig welke soms vrij komt bij bijvoorbeeld ontgravingen of infrastructurele werken. Leem is te gebruiken als bouw materiaal of als afwerkingsmateriaal voor binnenmuren. Geïnventariseerd wordt wat de mogelijkheden en voor- en nadelen zijn en hoeveel leem potentieel voor handen is. Waar mogelijk wordt leem in een gemeentelijk bouwproject toegepast.	Gemeente	NHL, Friesland College	Eigen uren	/

* Over deze bijdrage besluit de gemeenteraad van Ooststellingwerf in de raadsvergadering van september 2016. Dit bedrag hoort niet bij het programmabudget.

3.2 Introduceren van de ketenbenadering

Beschrijving

De introductie van biobased materials in Nederland gaat nog langzaam. Dit komt mede doordat de keten van verbouw of productie van grondstoffen, de verwerking tot halffabricaten en de toepassing in eindproducten in de bouw vaak niet goed is georganiseerd. Er is geen goed inzicht in vraag en aanbod en geen zicht op de vragen die er in de markt zijn met betrekking tot de toepassing van deze producten. Binnen de gemeente Ooststellingwerf moeten de verschillende schakels in de keten met elkaar in verband worden gebracht om zodoende een duurzame ketenbenadering op gang te brengen met bij voorkeur regionale grondstoffen

In verschillende andere clusters in Nederland wordt met andere producten en op een andere schaal ook gewerkt aan de integratie van ketens, waarbij bijvoorbeeld bedrijven in de aardappelverwerking en groentewerking al kansen pakken.

Marktpartijen hebben het initiatief genomen om een Applicatiecentrum Biobased Composieten op te richten, wat door de gemeente wordt toegejuicht. Het centrum kan helpen om samen met de eindgebruikers producten of diensten te ontwikkelen, te testen en in gebruik te nemen. Het Applicatiecentrum biedt voor ondernemers een laagdrempelige en betaalbare toegang tot kennis en productontwikkelingsprocessen. Voor aangesloten kennisinstellingen is het Applicatiecentrum een unieke plek waar theorie op basis van een concrete markt vraag in de praktijk kan worden gebracht. Nieuwe producten worden getest en geoptimaliseerd. Dit levert ook weer nieuwe kennis op en zo verstevigen de kennisinstellingen tegelijkertijd hun positie binnen het onderwijs.

Daarnaast zijn er verschillende bedrijven binnen de gemeente, zoals LIMM recycling, koploper waar het gaat om innovatie in recycling.



Biobased Plastics – foto: Wageningen UR

Samen met onderzoeksinstituten liggen er voor deze bedrijven kansen voor vernieuwing in het onderzoek naar bioplastics waarmee door directe toepassing grote stappen in duurzaamheid kunnen worden gezet.

Doelstelling 2020

Structureel inzicht binnen de agro- en foodsector en de bouw in de materialen die beschikbaar zijn vanuit de landbouw en voedingsmiddelenindustrie en de behoefte die er binnen de bouwkolom en andere bedrijfstakken is aan biobased materials en restproducten. In het Applicatiecentrum zullen producten en materialen worden getest en ontwikkeld in een brede samenwerking tussen bedrijfsleven en onderwijs.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
B6	Opzet Applicatiecentrum Biobased Composieten 4 bedrijven uit Oosterwolde hebben samen met TCNN het initiatief genomen om een Applicatiecentrum op te richten, dat zal worden gehuisvest in het Ecommunity Center. De partijen die het Applicatiecentrum opzetten zullen ook actief betrokken worden bij de uitvoering van AF8.	TCNN	In eerste instantie: Dengo, Oenema, Panelen Holland en Buiteveld. Andere bedrijven kunnen aansluiten	Eigen uren bedrijven + € 50.000	€ 50.000
B7	Groen en houtafval gemeente, SBB en bedrijven in biobased producten binnen de bouw Onderzoek binnen het Applicatiecentrum naar de toepasbaarheid van deze materialen in bouwmaterialen.	Applicatiecentrum	Deelnemers Applicatiecentrum, gemeente, SBB, Schaafsma Zand en Grind, Stenden Hogeschool, NHL	Eigen uren	/
B8	Onderzoek duurzame bouwmaterialen Het Applicatiecentrum zal daarnaast in samenwerking met onderwijs en andere kenniscentra in Nederland enkele belangrijke onderzoeken oppakken zoals de vervanging van asbestdaken in de landbouw door biocomposieten en de vervanging van PUR door bioschuim. Tevens wordt de haalbaarheid onderzocht.	Applicatiecentrum	Onderwijs, ABO Ooststellingwerf, Stenden Hogeschool, Van Hall Larenstein, NHL	Eigen uren + € 30.000	€ 30.000
B9	Ketenoverleg woningcorporaties en bouwers De gemeente maakt reguliere prestatieafspraken met de corporatiesector. In deze overleggen zal nadrukkelijk de participatie worden gevraagd van de corporatiesector om biobased materials te gaan toepassen bij nieuwbouw en renovatie. De corporatiesector wordt gevraagd om te komen met een inventarisatie van de mogelijkheden en toetsing van de haalbaarheid.	Gemeente	Corporatiesector, vertegenwoordiging bouwsector Ooststellingwerf, NHL	Eigen uren	/

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
B10	Biobased plastics voor de landbouw OPI (Oosterwolde Plastics Industry) heeft een landbouwplastic ontwikkeld dat dient als afdek materiaal en na een half jaar afbreekt in onschadelijk materiaal. De toepassing en afzet binnen de agrarische sector in Ooststellingwerf en Noord Nederland wordt onderzocht.	OPI	Bedrijven aangesloten bij de ABO Ooststellingwerf, LTO Noord, Van Hall Larenstein	Eigen uren	/
B11	Toepassing resthout als vervanging voor gasgestookte productie Houtdrogerij Friesland heeft afvalhout dat geschikt is als brandstof voor houtgestookte installaties die als mogelijke vervanging kunnen dienen voor gasgestookte installaties. Kraepelien & Holm wil op haar productielocatie de mogelijkheden laten onderzoeken. Daarnaast worden de mogelijkheden voor opschaling naar andere bedrijven en grotere gebieden onderzocht.	Houtdrogerij Friesland	Kraepelien & Holm, onderwijs, onderzoeksbureau, NHL	Bedrijfs-bijdrage, eigen uren + € 20.000	€ 20.000
B12	Biobased plastics 2.0 Limm recycling zamelt de door haar verkochte koffiebekers in en zorgt ervoor dat deze worden hergebruikt tot plasticproducten voor o.a. tuincentra. Vooraan in de keten zijn nog steeds grondstoffen nodig die niet vervangbaar zijn. Daarom doen Wageningen UR, Stenden Hogeschool en andere partijen onderzoek naar PHA (PolyHydroxyAlkanoaten, bioplastics waarbij micro-organismen een belangrijke rol spelen). Limm wil hierbij aanhaken en onderzoeken of deze plastic goed genoeg zijn voor haar bekens. Daarnaast wil zij onderzoeken of plastic bekens uit rioolslib net als in andere landen op de markt	Limm recycling	Stenden Hogeschool, Wageningen UR, onderzoeksbureau	Bedrijfs-bijdrage, eigen uren + € 25.000	€ 25.000
		Limm recycling	Stenden Hogeschool, Van Hall Larenstein (grondstof)	Eigen uren + € 25.000	€ 25.000

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
	toegelaten kunnen worden. Daarnaast wordt onderzocht of gebruik van beker tot beker kan.				
	SPiTS gebruikt in haar verpakkingsproces vele duizenden plastic potten die na gebruik op de afvalberg belanden. SPiTS is geïnteresseerd om onderzoek te laten doen naar de mogelijkheden om deze potten te laten vervaardigen van biobased plastic.	SPiTS	Stenden Hogeschool	Eigen uren + € 10.000	€ 10.000
	Allspan Animal Bedding gebruikt jaarlijks 3.000.000 m2 plastic aan verpakkingsmateriaal voor haar producten. Zij is geïnteresseerd om te laten onderzoeken of dit materiaal vervangen kan worden door een biobased variant.	Allspan Animal Bedding	OPI en Stenden Hogeschool	Bedrijfs- bijdrage, eigen uren + € 10.000	€ 10.000
	Staatsbosbeheer gebruikt nu nog landelijk gezien plastic voor bewegwijzeringsborden. Onderzocht gaat worden of deze borden met behulp van een showcase bij bijvoorbeeld het bezoekerscentrum of in het Drents-Friese Woud stapsgewijs landelijk kunnen worden vervangen.	Staatsbosbeheer	Stenden Hogeschool	Eigen uren	/

3.3 Informatievoorziening biobased materials

Beschrijving

Er wordt in Nederland en daarbuiten al jarenlang volop onderzoek gedaan naar biobased bouwmaterialen. Deze kennis wordt ontsloten middels websites en brochures, maar is over het algemeen nog niet bij iedereen bekend en gemakkelijk toegankelijk. Dit helpt de bouwsector niet om de overstap te maken naar een breder gebruik van biobased materialen.

In alle gesprekken die zijn gevoerd bij het opstellen van de Beleidsvisie en dit Uitvoeringsprogramma komt dit gebrek aan gemakkelijk toegankelijke informatie naar voren. De onbekendheid leidt bij veel partijen tot de mening dat biobased per definitie duurder is en daarom onhaalbaar in haar toepassingen.

Kennis en inzicht in de mogelijkheden is daarom een essentiële randvoorwaarde voor het halen van de gemeentelijke doelstellingen in brede zin. Hiertoe zullen de bestaande initiatieven die er zijn binnen de verschillende kennisplatforms in Nederland en daar buiten op een rij worden gezet. Wanneer nodig dan zal de gemeente het initiatief nemen om deze overzichten voor iedereen toegankelijk te maken door middel van publicaties, dan wel een website.



Foto: Kennisbank Biobased Bouwen

Doelstelling 2020

Breed inzicht in de mogelijkheden van de toepassing van biobased materials in de bouw, inclusief een inzicht in de (meer)kosten van deze materialen. Op basis van verkregen inzicht waar mogelijk een brede toepassing van biobased materialen en grondstoffen in de bouw en haar producten binnen de gemeente.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
B13	Inventarisatie biobased materials in de bouw Inventarisatie van beschikbare materialen en producten voor de bouw en inrichting van gebouwen. Hierbij worden tevens voorbeeldprojecten gegeven en wordt een kostenvergelijking gemaakt. Bestaande labels zoals GreenWorks van Raab Kärcher worden hier bij betrokken.	Gemeente	NHL, bouwbedrijven Ooststellingwerf	Eigen uren + € 10.000	€ 10.000
B14	Beschikbaar stellen informatie biobased bouwen voor de bouwsector binnen de gemeente Informatievoorziening van de bouwsector, waarbij op periodieke wijze updates worden verzorgd.	Gemeente	Friesland College + Steden Hogeschool	Eigen uren + € 5.000	€ 5.000
B15	Inventarisatie best practices ten behoeve van directe toepassing in Ooststellingwerf Op basis van B9 zal door de gemeente in samenwerking met de bouwsector en corporatiesector worden gezocht naar best practices die op korte termijn zijn toe te passen binnen de gemeente.	Gemeente	Bouwsector en corporaties, NHL	Eigen uren	/

4 Recreatie en toerisme

4.1 Kennisontsluiting voor de recreatieve sector

Beschrijving

Ook in de toeristisch-recreatieve sector is ontsluiting van kennis noodzakelijk. De afgelopen jaren zijn er naast biobased bouwmaterialen voor vakantiewoningen ook grote stappen gezet in de ontwikkeling van biobased interieur voor vakantiewoningen, al dan niet gemaakt uit restafval uit de agro- en foodsector.

Binnen de gemeente Ooststellingwerf is de kennis over de mogelijkheden van de toepassing van deze materialen nog beperkt, ook al wordt de meerwaarde ervan, qua duurzaamheid maar ook qua commercialiteit onderschreven. Hoog tijd om gezamenlijk dit inzicht te verwerven en Ooststellingwerf als duurzaam toeristisch- recreatief gebied op de kaart te zetten.



Doelstelling 2020

Een goed inzicht in de mogelijkheden van biobased materialen en producten voor de toeristisch recreatieve sector in Ooststellingwerf.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
RT1	Inventarisatie interieur producten en best practices toepassing biobased materials in de toeristisch-recreatieve sector Er wordt een overzicht gemaakt van biobased producten en materialen die nodig zijn voor de inrichting van toeristisch recreatieve accommodaties.	Gemeente	Vertegenwoordiging toeristisch-recreatieve sector, Stenden Hogeschool, NHL, Friesland College	Eigen uren + € 15.000	€ 15.000
RT2	Onderzoek bereidheid gebruik biobased producten in toeristisch-recreatieve sector Studenten onderzoeken bij de recreatieondernemers in Ooststellingwerf in welke mate zij bereid zijn om te gaan werken met biobased producten en/of accommodaties.	Stenden Hogeschool	Recreatieondernemers	Eigen uren	/
RT3	Opzetten samenwerkings-platform inzake kennisuitwisseling en benutten schaalvoordelen regio De gemeente zal het voortouw nemen om samen met geïnteresseerde partijen een platform op te zetten dat qua schaal kan helpen bij de inkoop van biobased interieur.	Gemeente	Vertegenwoordiging toeristisch-recreatieve sector, Stenden Hogeschool	Eigen uren	/
RT4	Opzetten SIA-RAAK aanvraag Werken met streekproducten In samenwerking met Stenden Hogeschool worden de mogelijkheden voor het indienen van deze aanvraag verkend die betrekking heeft op het trainen van 5 tot 10 horecaondernemers om met streekproducten en seizoensgebonden producten te werken inclusief de logistiek hieromtrent.	Gemeente en Stenden Hogeschool	Horecaondernemers	Eigen uren + € 25.000 tbv mogelijke indiening	€ 25.000

4.2 Biobased accommodaties

De eerste voorbeelden van biobased vakantiewoningen in Nederland zijn er al. Als de sector Ooststellingwerf wil profileren als duurzame en gezonde gemeente dan kan zij niet achter blijven bij de introductie van deze materialen op en in haar accommodaties. Natuurlijk zal e.e.a. afhangen met investeringsmomenten en afschrijvingstermijnen. De producten zijn er echter. Zo gauw de mogelijkheden ervan in beeld zijn gebracht moet waar mogelijk gekomen worden tot een stapsgewijze introductie ervan.

Complete biobased vakantiewoningen en hotels zijn er nog niet. Wel wordt er steeds vaker en verder geëxperimenteerd waarbij ook de bekendere architecten deze materialen steeds vaker gebruiken en de grotere bouwbedrijven en gemeenten zich niet onbetuigd laten. Dit roept om navolging binnen de bouwsector in Ooststellingwerf, waarbij de recreatieve sector zich kan opwerpen als pilotsector om samen de mogelijkheden om te komen tot unieke producten met een bijzondere beleving te verkennen.

Soms wordt biobased design verward met soberheid en somberheid. Niets is minder waar. Trendy designers maken van biobased plastics, hout en andere natuurlijke grondstoffen meubilair, sanitair, lampen en andere interieuronderdelen. Inzicht in dit scala aan producten, de mogelijkheden en de marketingkracht ervan zal in beeld worden gebracht.



Bouwen met biobased materials – foto: Kennisbank BioBase Bouwen

Doelstelling 2020

10 gerealiseerde pilots waarbij biobased producten zijn toegepast in de realisatie en/of inrichting van accommodaties, wat er toe heeft geleid dat er bij de sector binnen de gemeente een breed inzicht en een positieve houding is met betrekking tot de verdere toepassing van deze materialen en producten.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
RT5	Gebruik biobased materialen bij bouw vakantiewoningen RCN De Roggeberg heeft zich opgeworpen om samen met de bouwsector in Ooststellingwerf op haar park een vakantiewoning te ontwikkelen die zo duurzaam en biobased mogelijk is. Bij gebleken succes, ook commercieel gezien, zal de pilot worden opgeschaald binnen het recreatiepark.	RCN De Roggeberg	NHL, Bouwbedrijven Ooststellingwerf	Eigen uren + € 100.000	€ 50.000
RT6	Biobased materiaal tenten Boscamping Appelscha heeft dit seizoen een eerste pilot lopen met vakantietenten als aanvulling op het verblijven in huisjes of stacaravans. Deze tenten zijn nu nog gemaakt van kunststof i.p.v. katoen, vanwege de gevoeligheid voor verwerking van het materiaal onder bomen. Samen met het onderwijs wil zij de mogelijkheden onderzoeken om biobased materiaal te gebruiken als materiaal om deze tenten van te vervaardigen.	Boscamping Appelscha	Stenden Hogeschool	Eigen uren + € 10.000	€ 10.000
RT7	Prijsvraag Biobased overkapping Bosberg Foodbar Sinds dit seizoen is Bosberg Foodbar actief met natuurlijke en gezonde producten en biologisch afbreekbare / gerecyclede verpakkingen. Vanwege het succes wil zij uitbreiden en ook 's buiten het zomerseizoen openen. Hiervoor dient er een uitbreiding te worden gemaakt op het huidige gebouw. Studenten van	Bosberg Foodbar & gemeente	NHL, Friesland College	Eigen uren, Prijsvraag: € 10.000 Realisatiebijdrage: maximaal € 20.000	€ 30.000

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
	onderwijsinstellingen worden uitgenodigd om met het winnende concept & ontwerp te komen.				
RT8	Pilots duurzaam interieur RCN De Roggeberg zal in overleg met de gemeente komen tot een pilotinrichting van één van haar vakantiewoningen met een biobased interieur, waarbij wordt gestreefd naar een 100% biobased inrichting. Ook de Jongens van Outdoor zullen hun nieuwe locatie zoveel mogelijk voorzien van een biobased inrichting.	RCN De Roggeberg De Jongens van Outdoor	Stenden Hogeschool en Friesland College	Eigen investering + € 10.000 Eigen investering + € 10.000	€ 10.000 € 10.000
RT9	Biobased materials in recreatieproducten De mogelijkheden in de toepassing van biobased plastics worden steeds groter. De Jongens van Outdoor willen samen met het onderwijs onderzoek laten doen naar het ontwikkelen van de eerste biobased kano's in Nederland.	De Jongens van Outdoor	Stenden Hogeschool, Friesland College	Onderwijskosten Stenden	€ 25.000

4.3 Informatie en educatie voor recreanten

Beschrijving

Biobased producten geven over het algemeen een goed gevoel in de maatschappij. Dit gevoel is waar mogelijk nog groter bij de recreanten die de regio bezoeken en op zoek zijn naar een natuurlijke omgeving en beleving.

In samenhang met verschillende andere acties in dit Uitvoeringsprogramma wil de gemeente samen met de bij deze acties betrokken partijen spraakmakende voorbeelden en successen communiceren. Op deze wijze wordt de recreanten een extra beleving gegeven en helpt deze communicatie mee aan het versterken van het positieve imago van de regio Zuid Oost Fryslân in het algemeen en Ooststellingwerf in het bijzonder.



Het Ecommunity Center op Ecommunitypark kan hier een bijzondere rol in gaan spelen. Het Ecommunitypark verteld het verhaal van een andere, duurzame, wijze van bedrijvigheid en laat zien dat dit hand in hand kan gaan met landschap en natuur. Op het park zal gewerkt gaan worden met biobased materials. Een voorbeeld wordt de biobased brug die in samenwerking met onderwijsinstellingen ontwikkeld gaat worden. Het park zal in overleg met onder meer de Friese Milieufederatie een belangrijk focuspunt worden in de communicatie.

Daarnaast kan Appelscha deze rol gaan vervullen. Naast de nieuwe uitkijktoren bieden de winkelruimten in het centrum volop mogelijkheden om biobased producten te tonen en een boegbeeld te vormen voor Ooststellingwerf als duurzame biobased gemeente.

Daarnaast wil de gemeente met een campagne voor haar recreatiebedrijven, haar retail en haar inwoners de start van het Uitvoeringsprogramma markeren.

Doelstelling 2020

Structurele informatie- en educatievoorziening aan toeristen en recreanten door de toeristisch recreatieve sector en de gemeente, in samenwerking met de andere actoren die betrokken zijn bij het realiseren van de biobased economy in Ooststellingwerf.

Uitvoeringsacties 2016-2017

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
RT10	Samenstelling informatie- en educatiepakketen en routes & storytelling biobased economy Samen met het onderwijs zal de gemeente de duurzame en biobased hoogtepunten binnen de gemeente op de kaart zetten en deze integreren in toeristische informatiepakketten. Daarnaast zal de bredere 'storytelling' naar de recreant binnen Ooststellingwerf worden uitgewerkt	Gemeente	Stenden Hogeschool, Van Hall Larenstein, IVN Stenden Hogeschool	Eigen uren + € 5.000	€ 5.000
RT11	Inventarisatie van de mogelijkheden om te komen tot een verkooppunt van biobased streekproducten Om Ooststellingwerf op de kaart te zetten als biobased gemeente kunnen één of meerdere verkooppunten van verschillende biobased producten versterkend werken. De mogelijkheden worden onderzocht, waarbij Appelscha focuspunt is.	Gemeente	Vertegenwoordiging toeristisch recreatieve sector, Stenden Hogeschool, Nordwin College	Eigen uren + € 1.500	€ 1.500
RT12	Opzetten educatieroute biobased materials Het geven van educatie en voorlichting en toeristen inzake BBE op het park vindt De Roggeberg een interessante optie. Informatie over biobased materials is bij De Roggeberg nog maar sporadisch voor handen. Als de gemeente kan ondersteunen bij de inventarisatie van de mogelijkheden dan kan dit de nodige versnelling teweeg brengen.	RCN De Roggeberg	Nordwin College	€ 20.000 waaronder bedrijfsbijdrage	€ 10.000
RT13	Prijsvraag Ontwikkeling Biobased brug Onderwijsinstellingen worden uitgedaagd om een ontwerp te maken voor een brug over het water op Ecomunitypark. Niet alleen Friese instellingen maar ook instellingen uit Groningen en Drenthe zullen	Ecomunitypark	Onderwijsinstellingen in Noord Nederland	Uren Ecomunity-Park + € 50.000	€ 30.000

Actie	Omschrijving	Actiehouder	Betrokken	Verwachte kosten	Bijdrage gemeente
	worden betrokken. De ontwerpteams zullen aandacht moeten hebben voor duurzaamheid, biobased materials, design en constructie.				
RT14	Biobased plastic tas 'Ooststellingwerf Biobased' Oosterwolde Plastics (OPI) beschikt over de mogelijkheden om plastic tasjes te maken van biobased plastic die na een tweede gebruik als afvalzak afbreken in de natuur. Als startschot van het Uitvoeringsprogramma worden ten behoeve van de toeristisch recreatieve sector en voor de winkels in Ooststellingwerf tasjes geproduceerd die ontworpen worden in samenwerking met de scholieren van het Stellingwerf College.	Gemeente	OPI, middenstand Oosterwolde, recreatiebedrijven Ooststellingwerf en Stellingwerf College	Eigen uren + € 50.000	€ 25.000
RT15	Impact monitoring op recreanten en toeristen Door middel van de uitvoering van dit programma en meer specifiek op het gebied van recreatie en toerisme, wordt ook bewustwording bij deze doelgroep nagestreefd. De daadwerkelijke impact van acties en maatregelen zal op reguliere basis worden gemonitord.	Stenden Hogeschool	Gemeente, recreatieve ondernemers	Eigen uren + € 10.000	€ 10.000

5 Uitvoering en monitoring

5.1 Aansturing programma

De rol van de gemeente bij de implementatie van dit uitvoeringsprogramma is omschreven in hoofdstuk 6 van de bij dit programma behorende gemeentelijke Beleidsvisie Biobased Economy. De gemeente:

- Bevordert samenwerking;
- Creëert randvoorwaarden;
- Heeft een voorbeeldrol;
- Geeft voorlichting en communicatie;
- Participeert in projecten en geeft financiële ondersteuning hierbij;
- Geeft juridische sturing.

De gemeentelijk coördinator biobased economy is verantwoordelijk voor de uitvoering van dit programma. Samen met een gemeentelijk programmteam stuurt hij projecten aan, stimuleert marktpartijen en onderwijsinstellingen en selecteert bedrijven voor pilotprojecten. Het team is verantwoordelijk voor het uitvoeringsbudget.

Biobased Economy is een beleidsveld waarop de gemeente nog betrekkelijk weinig ervaring heeft. Daarom zal zij een adviesraad instellen die tenminste 2 keer per jaar bij elkaar komt om de richting en voortgang van de uitvoering van het programma te bespreken. Ook nieuwe initiatieven en koerswijzigingen kunnen hier worden besproken.

5.2 Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van het programma dat een looptijd heeft van 4 jaar worden als volgt onderverdeeld over de 3 sectoren:

Sector	Budget
Agro & Food	€ 261.500
Bouw & Materiaaltoepassingen	€ 210.000
Recreatie & Toerisme	€ 256.500
Totaal	€ 728.000

Deze budgetten kunnen wijzigen als gevolg van nieuwe inzichten. Het bedrag kan ook wijzigen als gevolg van nieuwe projecten die de komende jaren mogelijk nog worden toegevoegd. De budgetten zijn deels sectoroverschrijdend. Zo wordt bijvoorbeeld de bouwsector betrokken bij acties in de sector Recreatie en Toerisme.

5.3 Monitoringcyclus



De gemeenteraad van Ooststellingwerf heeft dit programma in september 2016 vastgesteld. Het programma zal door het College van B&W jaarlijks worden geëvalueerd. Op basis van de evaluatie worden waar nodig aanpassingen gemaakt in koers en inhoud en wordt het programma geüpdatet. Eventuele nieuwe acties kunnen voortbouwen op de acties uit dit

programma of kunnen nieuw zijn als gevolg van nieuwe ontwikkelingen in de biobased economy. Na twee jaar uitvoering zal het programma door de gemeenteraad tussentijds worden geëvalueerd. Na vier jaar vindt een indevaluatie plaats door de gemeenteraad.

Bijlage 1 Lijst geïnterviewde organisaties

Organisatie	Vertegenwoordigd door
ABO	De heer M. de Boer
ABO	DE heer J van Burgsteden
Allspan Animal Bedding	De heer Blokland
Bakker Installatiebedrijf	De heer E. Walstra
Bosberg Foodbar	De heer P. Waterlander
Boscamping Appelscha	De heer E. Siderius
BRF	De heer J. Bergsma
BRF	De heer R. van Zoelen
Boonstra transport	De heer W. Boonstra
Bruunshoge	De heer K. Gorter
Buiteveld Bouw	De heer A. Buiteveld
Cruydt-Hoeck	De heer J. Helmantel
De Jongens van Outdoor	De heer J. de Roos
Dengo	De heer T. Hanenburg
Ecostyle	De heer P. Oosterkamp
Ecostyle	De heer A. J. Zwart
Ecowoods	De heer W. van den Ham
Friese Milieufederatie	De heer A. de Vries
Friesland College	De heer A. Veldman
Gagelvenne	De heer T. Hof
Grasdrogerij Oosterwolde	De heer Wijntjes
Houtdrogerij Friesland	De heer L. de Jong
JB Besturingstechniek	De heer J. Bos
Kraepelien en Holm	De heer J. Dolman
LIMM Recycling	Mevrouw I. Leunge

LIMM Recycling	De heer L. Leunge
LTO Noord	De heer P. Baltus
Lunia (hotel)	Mevr. K. Linse
Machandel	De heer P Glasbeek
Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	De heer H. Schaeffer
Nordwin College	De heer H. Aarsten
Nordwin College	De heer P. van der Werff
Oenema	De heer B. Muijselaar
Omrin	De heer J. Vernooij
Omrin	De heer F. Bakker
Oosterwolde Plastic Industry (OPI)	De heer D Tibosch
Panelen Holland	De heer H. Winter
Paul Kuppel	De heer A. Spoelstra
Van Hall Larenstein	De heer H. Derksen
RCN De Roggeberg	De heer M. Vinkestein
Recron	De heer A van der Weyde
Smilde Foods	De heer J. van Dijk
Staatsbosbeheer	De heer C. Joziasse
Stichting De Woeste Grond	De heer R. Pelt
Stichting De woeste Grond	De heer M. Sneek
Spits	Mevrouw T. Eringa
Spits	De heer C. van der Graaf
Stellingwerf College	Mevrouw H. Broers
Stellingwerf College	Mevrouw W. Klat
Stenden Hogeschool	Mevrouw E. Cavagnaro
Taxi Kort	De heer A. Kort
TCNN	De heer D. Carton